

Sedíme tu v pasti na myši

Pokus hudebního skladatele a novináře Fritze Seemanna o únik z Protektorátu Čechy a Morava

ANNETTE KRAUS

Fritz Seemann (1900–1942) měl na své životní dílo pouhých dvacet let. Německy mluvící skladatel ze severních Čech se proslavil už jako mladý, za první republiky se jeho operety hrály na českých i německých jevištích. Byl fascinován novým médiem, rádiem. Od roku 1926 pracoval pro německojazyčné vysílání Československého rozhlasu a nakonec se z něj stal redaktor Prager Tagblattu, liberálních novin německé menšiny. Po nacistické okupaci v březnu 1939 ale začal být pronásledován pro svůj židovský původ.

Ve víře v šanci na nový život sepsal Fritz Seemann v dubnu 1939 životopis svůj, své ženy Marty a svého pětiletého syna Richarda. Společně s rodinou chtěl totiž opustit nedávno zřízený Protektorát Čechy a Morava, v němž mu jako Židovi byla zakázána novinářská činnost a kde pronásledování židovského obyvatelstva bylo stále reálnější. Vystudovaný skladatel a kapelník popisoval svoji kariéru žurnalisty a její náhlý konec po mnichovské dohodě v září 1938 tak, že jako první v nástupnických státech [bývalého Rakouska-Uherska] poznal význam rádia. Stal se z něj zpravodaj mnoha novin. Napsal mj. první rozhlasovou operetu na světě *Das Scheidungssouper* (Večeře na rozloučenou), která se vysílala v Praze, Brně, Bratislavě, Vratislavi, Mnichově i ve Vídni. [...] Začal pracovat jako rozhlasový reportér. Vytvořil mj. přes 30 reportáží z průmyslových oblastí a světově proslulých lázní Československa. Kromě toho uspořádal různé propagační akce, například mezinárodně proslulých českých Františkových Lázní nebo slovenských Tater. Díky tomu se dostal do listu „Prager Tagblatt“, kde byl 10 let vedoucím domácí rubriky. V lednu 1939 z něj byl

Fritz, Richard a Marta Seemannovi u zastávky Flora nedaleko svého bytu, Praha 1935

Foto: archiv Richarda Seemanna

ale propuštěn pro svůj židovský původ a demokratické přesvědčení (ačkoli nebyl nikdy politicky činný). Zároveň ztratil nárok na penzi a odstupné.¹

Uvedené poslal svému příteli, astronomovi Arthuru Beerovi (1900–1980), do Anglie. Uvědomoval si, že jako ně-

kdejší zaměstnanec liberálně-demokratických novin Prager Tagblatt byl i politicky exponovaný. Korespondence mezi Beerem a Seemannem nabízí pohled na postavení „vydědence“, na kolísání Seemannových nálad mezi obavami o budoucnost a pragmatiz-

1 Archiv Novy Husbands-Beerové, Dopis Fritze Seemanna Arthuru Beerovi ze 17. 4. 1939.

mem. Kromě toho názorně ukazuje také to, jaké možnosti výjezdu do zahraničí se mu v určitém časovém období naskytly a brzy poté se opět uzavřely.

I přes nebezpečí, které mu hrozilo, bylo pro Seemanna odhodlat se k emigraci stále obtížné. Jak v jednom z dopisů Beerovi sdělil, ještě 12. března 1939 byl pověřen autonomní slovenskou vládou dlouhodobou propagací tamních turistických destinací. Po vpádu Němců do Prahy o tři dny později bylo ale i toto zmařeno a emigrace se zdála nevyhnutelná. Uspěchat ji však Seemann nechtěl: *Moje plány: prozatím žádné. Nechci jít s davem, který se slepě hrne ven a pak bude třeba odkázán na dobročinnost v anglosaských zemích. Samozřejmě se*

*chci také co možná nejdříve vydat na cestu. Na běžné adresy humanitárních organizací se však obracet nechci, ty jsou zahlceny.*²

Seemann se obával, že v emigraci ho čeká finanční nejistota. Nepočítal s tím, že by našel práci ve svém oboru, stačilo by mu místo domácího učitele hudby nebo společně se ženou místo služebnického páru.³ Zaměstnání s finanční jistotou pro něho jakožto otce rodiny bylo nezbytností. Rodinné úspory utrpěly v zimě 1939 po operaci žlučníku a slepého střeva, jíž se musela podrobit jeho žena, citelnou ztrátu, navíc měl Seemann starosti i se svými rodiči, kteří za ním po mnichovské dohodě utekli z Liberce do Prahy. Po okupaci začal „oprašovat“ svoji pozapomenutou

angličtinu a psal Beerovi o tom, že pokračuje jen obtížně: *Jsem bohužel tupý na jazyky.*⁴

Do července 1939 následovaly desítky dalších dopisů a stejný počet Beerových odpovědí.⁵ Oba prozkoumávali různé možnosti vycestování, kontaktovali své přátele a známé na britských ostrovech i v Československu a navazovali, i přes Seemannovu počáteční nevoli, kontakty s humanitárními organizacemi. Kromě životopisů, fotografií a kopií pasů poslali Seemann a jeho žena přátelům do Anglie už i nějaké oblečení a osobní věci. Překotný vývoj událostí, od mnichovské dohody přes vznik protektorátu až po vypuknutí druhé války, však stavěl Seemanna i Beera před stále nové překážky, které jim sotva ponechávaly čas adekvátně reagovat. Emigraci nakonec nejspíše zmařily válečné události ze září onoho roku.

Obtíže biografického výzkumu

Ačkoli Fritz Seemann vytvořil za svůj krátký život poměrně rozsáhlé dílo, byl po celá desetiletí víceméně zapomenut. Má to různé důvody. Německo-židovská Praha byla holokaustem prakticky zničena. Z přeživších se vrátil jen málokdo, a když už to udělal, byl v socialistickém Československu vystaven velkému tlaku, aby se „přizpůsobil“ – jazykově i nábožensky. Seemann sice česky perfektně mluvil i psal, ale publikoval téměř výhradně německy, a to v novinách *Prager a Pilsner Tagblatt* nebo v ostravských *Ostrauer Zeitung*, které nejpozději v roce 1939 přestaly vycházet. Jeho skladatelské dílo, známé i českému publiku, tvořily především zábavné operety, žánr, o který po roce 1945 nebyl zájem.

Recepce je ztížena i Seemannovou mnohovrstevnatostí: jako novinář

Arthur Beer (1900–1980) byl německo-anglický astronom. Narodil se v Liberci do rodiny středoškolského profesora. Po studiu v Lipsku, Vídni a Berlíně pracoval na observatoři ve Vratislavi, od roku 1929 na Německé námořní observatoři v Hamburku a v tamním planetáriu. Po zákoně vypuzujícím židovské úředníky ze státní správy mohl v roce 1934 díky vlivným zastáncům, mezi nimi i Albertu Einsteinovi, emigrovat do Anglie. Nacisty byl po útěku považován za „nepřítele státu“ a byl na seznamu prominentních Britů, kteří by byli zatčeni v případě plánovaného obsazení Velké Británie. Mezi léty 1934–1937 prováděl Beer výzkumy na Solar Physics Observatory v Cambridgi, v letech 1941–1945 působil též jako seizmolog v Kew, pak až do penze v roce 1967 pracoval jako pozorovatel na observatoři v Cambridgi. V roce 1955 založil časopis pro moderní astronomii *Vistas of Astronomy*.

Foto: <http://articles.adsabs.harvard.edu>

DUERBECK, Hilmar W. – BEER, Peter: Arthur Beer and his relations with Einstein and the Warburg Institute. *Journal of Astronomical History and Heritage*, 2006, Vol. 9, No. 1, s. 93–98.

2 Tamtéž, Dopis Fritze Seemanna Arthuru Beerovi z 30. 3. 1939.

3 Tamtéž.

4 *Archiv Novy Husbands-Beerové*, Dopis Fritze Seemanna Arthuru Beerovi ze 17. 5. 1939.

5 Korespondence Fritze Seemanna a Arthura Beera pochází z let 1931–1939. Děkuji Nově Husbands-Beerové, dceři Arthura Beera, za rychlou rešerši v rodinném archivu a její ochotné poskytnutí, stejně jako za další informace.

Hugo a Valerie Seemannovi kolem roku 1938. Fritz Seemann jako chlapec u klavíru, 1914.

Foto: archiv Richarda Seemanna

a rozhlasový reportér i jako skladatel a odborník na reklamu se pohyboval v různých kruzích. Je zapotřebí rozdílných přístupů i znalostí, aby se dala jednotlivá odvětví jeho působení historicky a odborně zařadit a kontextualizovat. Jeho „znovuobjevení“ začalo až pátráním jeho pravnučky Pavlína Seemannové. Ta využila pro svou velmi osobní bakalářskou práci *Život a dílo. Bedřich Seemann (1900–1942)*⁶ především množství dochovaných dokumentů z rodinného archivu i rozhovory se svým dědečkem Richardem, jediným dítětem Fritze Seemanna. Z muzikologického hlediska se Seemannovým přednáškám pro německojazyčné vysílání

Československého rozhlasu věnoval Eckhard Jirgens.⁷ Informace o uvedeném jsou součástí výstavy památníku koncentračního tábora Flossenbürg o někdejších věznicích tohoto tábora z Československa, která bude k vidění v letošním roce nejprve ve Flossenbürgu a poté i v Praze.⁸

Tento text je tedy spíše než biografií „sbírkou“ biografických sond, které čerpají z velmi heterogenních pramenů.⁹ Některé etapy Seemannova života, například plánování emigrace v roce 1939, je možné sledovat detailně a z různých perspektiv. Jiné časové úseky, hlavně události po začátku války, lze zatím zrekonstruovat pouze zběžně.

Friedrich Adolf Seemann se narodil 17. února 1900 v severočeském Horním Litvínově (dnes součást litvínovského centra). Obec tehdy patřila k okresu Most a žili v ní především Němci. Jeho matka Valerie, rozená Bondy, pocházela z Prahy. Otec Hugo zdědil továrnu na nábytek, ale podle rodinného vyprávění se na obchodníka úplně nehodil. Několik let po Friedrichově narození rodina továrnu prodala a přestěhovala se do Liberce, kde jediný syn navštěvoval základní školu a reálku. Jako sedmnáctiletý musel Friedrich, jemuž se říkalo Fritz, narukovat do první světové války. V autobiografické poznámce z roku 1938 k tomu napsal: *Za své-*

6 SEEMANNOVÁ, Pavlína: *Bedřich Seemann, Život a dílo (1900–1942)* (Bakalářská diplomová práce). Husitská teologická fakulta UK, Praha 2011. K Seemannovi také viz Bedřich Seemann. Hudebník a novinář. In: WITTLICHOVÁ, Lucie (ed.): *Pozor, vysíláme! Dvacet osobností českého rozhlasu a televize*. ÚSTR – Dny české státnosti, Praha 2013.

7 JIRGENS, Eckhard (ed.): *Der Deutsche Rundfunk der 1. Tschechoslowakischen Republik. Musiksendungen 1925–1938: Vorträge – Artikel – Autoren. Schriftenreihe des Sudetendeutschen Musikinstituts*, Bd. 13/1–2. ConBrio, Regensburg 2017. Viz také JIRGENS, Eckhard: *Deutsche Musiksendungen im Rundfunk der ersten Tschechoslowakischen Republik* – <http://www.e-jirgens.de/rundfunk-republik/> (citováno k 9. 2. 2021).

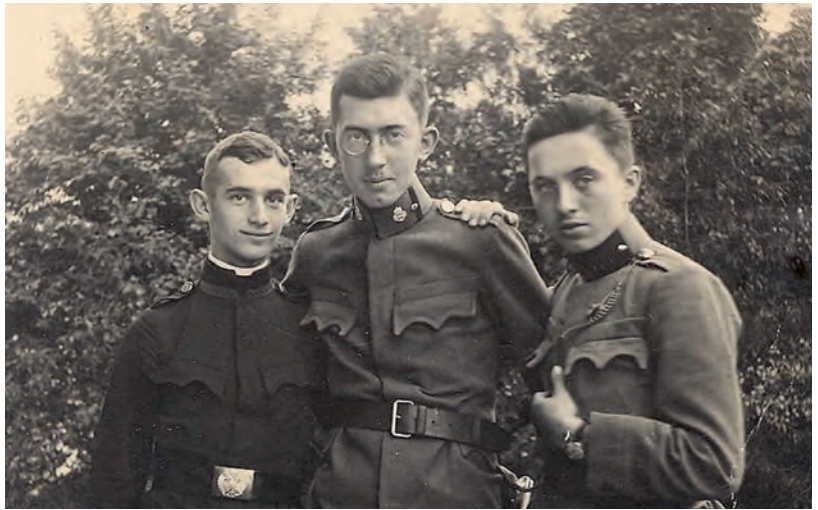
8 Kvůli pandemii koronaviru nemohla být otevřena v roce 2020, jak bylo původně plánováno. Autorka tohoto textu je spolukurátorkou výstavy.

9 Poděkování patří především Richardu Seemannovi za poskytnutí informací, pochopení a trpělivé vysvětlování při dodatečných otázkách a potížích s porozuměním z mé strany.

tové války [jsem] sloužil u infanterie a později u rakouské telegrafické roty.¹⁰ Možná odtud pocházelo jeho pozdější nadšení pro film a rozhlas. Nejprve se však zájmy Fritze Seemanna upínaly zejména k hudbě. Už jako žák vynikal ve hře na klavír.

Po válce odešel do Prahy, která se napříště stala jeho hlavním působištěm. Ještě předtím však složil dvě operetní jednoaktovky (napsal pro ně i libreto), *Yo-San* a *Die Spionin* (Špiónka), které byly uvedeny v Liberci.¹¹

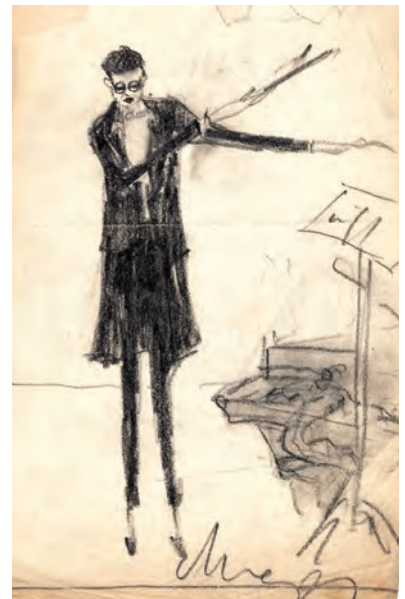
Studoval nejdříve u skladatele Vítězslava Nováka na Pražské konzervatoři. V roce 1920 přestoupil na Německou akademii hudby a múzických umění (Die Deutsche Akademie für Musik und darstellende Kunst), která byla založena po zestátnění Pražské konzervatoře jako vzdělávací ústav pro německojazyčné studenty v Československu. Seemannovi učitelé byli český Němec skladatel Fidelio Finke a rodilý Vídeňan Alexander Zemlinsky. I na vysoké škole zůstal Seemann věrný své zálibě v zábavné hudbě. Noviny *Prager Tagblatt* chválily po jednom žákovském večeru v březnu 1924 jeho tři písně, které znějí velmi příjemně a jde z nich poznat, že mladý skladatel pozorně sleduje moderní písňovou produkci...¹² Ve stejném roce vyhrál Seemann na mezinárodním hudebním festivalu v Praze cenu za smyčcový kvartet.¹³ On sám v autobiografiích zmiňuje, že si během studia učitelství hudby musel vydělávat na živobytí.¹⁴ Po absolvování studia v roce 1924 se stal nejprve kapelníkem v českém divadle Arena na Smíchově, brzy se však osamostatnil jako skladatel operet, zábavných pásem a zpěvoher. V březnu 1926 uvedlo Pražské spolkové divadlo (Prager Vereinstheater), scéna německého spolku lidového

Fritz Seemann (uprostřed) a Arthur Beer (vpravo) jako c. a k. vojáci v první světové válce, 1918
Foto: archiv Richarda Seemanna

vzdělání Urania, prvně Seemannovy jednoaktovky *Seine blonde Frau* (Jeho blondatá žena) a *König Salomo* (Kráľ Šalamoun).

Oznámení kulturních událostí v novinách *Prager Tagblatt* a *Pilsner Tagblatt* dokládají, že se jeho díla brzy hojně hrála. Například 5. června 1927 píše *Pilsner Tagblatt*: Fritz Seemann, známý pražský kapelník a skladatel, jehož poslední dvě operety „*Der Frauenjäger*“ (Lovec žen) a „*Das Scheidungssouper*“ uvádí nebo plánuje uvést 12 scén, pracuje na nové operetě... Mladý skladatel zároveň zásoboval i české scény. Jeho muzikální veselohru *Cyprienna* dávali v roce 1927 ve Vinohradské zpěvohře.¹⁵ Partitura *Lovce žen* (text Adolf Glückselig) se dochovala dvojjazyčně.¹⁶ To, že svá díla prosadil spíše na českých než na německých scénách, dával Seemann za vinu také konzervativním německým divadlům, která nebyla

Karikatura Fritze Seemanna, autor neznámý, nedatováno
Foto: archiv Richarda Seemanna

10 Archiv *Novy Husbands-Beerové*, Příloha k dopisu Fritze Seemanna Arthuru Beerovi ze 17. 4. 1939.

11 Přesná data uvedení nejsou známa. Srov. Ústřední archiv Českého rozhlasu, sbírka Fritz Seemann, plakát *Die Spionin*.

12 *Prager Tagblatt*, 14. 3. 1924, s. 6.

13 Srov. Seemannovu autobiografickou skicu v rámci přednášky *Deutschböhmisches Komponisten*, otištěná v časopise *Radiojournal*, 1928–1929, č. 46 (12. 5. 1929), s. 2.

14 Archiv *Novy Husbands-Beerové*, Příloha k dopisu Fritze Seemanna Arthuru Beerovi ze 17. 4. 1939.

15 *Rozkvět. Obrázkový čtrnáctideník*, 1927, roč. 20, č. 20, s. 3.

16 Ústřední archiv Českého rozhlasu, sbírka Fritz Seemann.

mladým skladatelům nakloněna: *První uvedení děl místních autorů se velmi často koná nejprve v českém překladu kvůli divadelním poměrům v Československu. Příčinou je neporozumění ředitelů i nezájem publika.*¹⁷ Opereta *Ein Traum von Hollywood* (Sen o Hollywoodu) s libretem od Egona Thorna a Peppla Tanzera byla poprvé uvedena česky v prosinci 1928 v plzeňském městském divadle a teprve v následujícím roce ji dávali i v pražském Novém německém divadle (Das Neue Deutsche Theater).

Rádio je ještě báječnější, než si vůbec dokážeme představit

Nejoriginálnějším počinem Fritze Seemanna byla rozhlasová opereta *Das Scheidungssouper*. Poté, co upravil své první dvě celovečerní operety, *Cyprienna* a *Der Frauenjäger*, pro rozhlas, pověřil ho Československý rozhlas „rozhlasovou operetou“, tedy dílem složeným přímo pro vysílání. K tomu poprvé došlo 7. července 1928 na Radiožurnálu, v následujících letech pak byla mnohokrát opakována a převzata i německými říšskými stanicemi.

V textu pro *Pilsner Tagblatt*, krátce před jejím prvním uvedením, popisoval Seemann, jak obtížné je převést žánr operety, který často využívá vizuálních prvků, do čistě poslechového prožitku. Protože „krásné ženy“, „přitažlivé končetiny“, „grimasy“ či „ohýbání těla“ jakožto obvyklé efekty operety v rádiu odpadly, museli se o to více předvést autor textu (v tomto případě Karel Čvančara) a skladatel: *Děj je veden v nejjednodušších liniích, pohyby osob jsou omezeny do té míry, že představení dokáže sledovat i slepec (v jistém slova smyslu jsou koneckonců všichni posluchači zatím slepí).*¹⁸ Podle Seemanna je škoda, že „zvukové

Fritz Seemann (stojící čtvrtý zleva) s kolegy, Radio Club Urania, 1929

Foto: archiv Richarda Seemanna

Vizitka Fritze Seemanna, třicátá léta

Foto: archiv Richarda Seemanna

kulisy“, jako například zpěv ptáků nebo zvuky moře, nejsou v rádiu ještě technicky dotažené: *Akustika tyto pokusy zatím silně poškozují, protože i nejvěrnější zakukání kukačky zní při vysílání jako zakvíčení prasete...*¹⁹ Zde se projevuje jeho záliba v teoretických

reflexích, které nicméně dokázal formulovat zábavně a trefně – což byl talent, jímž se v dalších letech živil. Zakázky pro rozhlas tak stály u jeho přechodu od skladatele k žurnalistovi.

Už od roku 1926 byl Seemann činný jako „hudební kritik, rozhlasový

17 SEEMANN, Fritz: *Deutschböhmisches Komponisten*.

18 TÝŽ: *Rundfunk und Operette. Pilsner Tagblatt*, 1. 7. 1928, s. 3. V rozporu s opakovaným Seemannovým tvrzením nebyla *Das Scheidungssouper* první rozhlasovou operetou na světě. Už v roce 1925 vysílala BBC *The Red Pen* (Červené pero) od Geoffreyho Toye. V Československu i v německojazyčném prostoru byl ale Seemann pravděpodobně skutečně prvním, kdo s něčím takovým přišel.

19 Tamtéž.

reportér a žurnalista“ i jako „přednášející“ před mikrofonom.²⁰ Patřil ke skupině Radio-Bund pražského německého spolku lidového vzdělání Urania, který od roku 1925 produkoval menšinový program v německém jazyce pro Československý rozhlas. Svým nadšením pro nové médium – Československý rozhlas vysílal od roku 1923 – se Seemann nijak netajil. *Rádio je ještě báječnější, než si vůbec dokážete představit,*²¹ řekl v roce 1929 na přednášce o možnostech „rozhlasové hudby“ pro moderní skladatele jako Richarda Strausse nebo Fritze Spielmana.

Na konci dvacátých let začal Seemann pracovat pro *Prager Tagblatt*. Tyto noviny, založené v roce 1876, byly největším liberálně-demokratickým německojazyčným deníkem v Čechách, respektive v Československu, který zaměstnával nebo otiskoval mnoho talentovaných novinářů a spisovatelů (mimo jiné Friedricha Torberga, Maxe Broda, Egona Erwina Kische) a byl uznáván i mezinárodně. Během dvou let se Seemann vypracoval na šéfa domácí rubriky *and also was said to be a specialist in the questions (sic) of „Sudeten-Germany“*.²²

Pohnutkou ke změně povolání byl pro něj určitě lepší výdělek, zejména v atmosféře světové hospodářské krize. V roce 1931 se Seemann oženil s Češkou Martou Částkovou, vystudovanou herečkou, a stálé zaměstnání mu poskytovalo více jistoty. Jeho články a recenze vycházely zejména v kulturní části *Prager Tagblattu*, ve fejetonistické víkendové příloze *Der Sonntag* a ve středeční příloze o rádiu, *Radio-Beilage*. Pravidelně psal i pro *Pilsner Tagblatt*, do kterého přispíval mj. sloupkem o divadelním

Seemannovy články a recenze vycházely zejména v kulturní části *Prager Tagblattu*, ve fejetonistické víkendové příloze *Der Sonntag* a ve středeční příloze o rádiu, *Radio-Beilage*

dění v Praze.²³ Na své vizitce z třicátých let se prezentoval jako „reportér tuzemských i zahraničních listů“ po celé Evropě.

Kromě administrativní a redakční práce v domácí rubrice *Prager Tagblattu* psal především o svých oborech: o rozhlase, divadle a hudbě. Jeho články se však dotýkaly

i společenských a každodenních témat a prokazovaly, že byl pečlivým pozorovatelem soudobého dění. Svě texty ilustroval i vlastními fotografiemi, jako například článek o práci na hlavním poštovním úřadě v Praze v Jindřišské ulici.²⁴ Jeho novinářské příspěvky byla opravdu rozmanitá a zde je lze pouze nastínit. K tématům, k nimž se stále vracel, patřily i technické novinky v telekomunikaci, které tehdy vyvolávaly senzaci. V článku *Výstava zázraků* popisuje v roce 1930 berlínskou IFA (Internationale Funkausstellung), na níž byl mimo jiné představen první televizor na světě. Přes veškeré nadšení z nové techniky zní však jeho vize budoucnosti techniky také dystopicky: *Na výstavě je zřetelně vidět, že rádio, gramofonové desky, film, ozvučený film,*

Manželka Fritze Seemanna Marta, rozená Částková, kolem roku 1930

Foto: archiv Richarda Seemanna

20 SEEMANN, Fritz: *Deutschböhmisches Komponisten*. Přehled Seemannových relací v rozhlase z let 1928 až 1937 viz JIRGENS, Eckhard: *Deutsche Musiksendungen im Rundfunk der ersten Tschechoslowakischen Republik*.

21 SEEMANN, Fritz: *Rundfunkmusik*. *Radiojournal* (německé vydání), 1928–1929, č. 35 (24. 2. 1929), s. 2 ad.

22 *Archiv Novey Husbands-Beerové*, Životopis Fritze Seemanna z 26. 6. 1939 k předložení u British Committee for Refugees from Czechoslovakia (v kopii pro Arthura Beera).

23 Zběžně byly prohlédnuty Seemannovy články v novinách *Prager Tagblatt* a *Pilsner Tagblatt* z let 1927–1937, dohledatelné v časopisecské databázi Rakouské národní knihovny – viz <http://anno.onb.ac.at/>.

24 SEEMANN, Fritz: *Der Weg des Briefs*. *Prager Tagblatt*, 27. 9. 1931, s. 9.

televize nebudou existovat dlouho jako jednotlivá média, nýbrž že se nezadržitelně blíží ke sjednocení. Z tohoto sjednocení vznikne moc, pro niž už nebudou existovat žádná tajemství. I když jde o zázraky, není tím nutně řečeno, že jsou to také zázraky užitečné, pokračoval Seemann.²⁵ V jednom textu z roku 1929 o budování národních rozhlasových stanic vyjadřuje podobné pochybnosti. Podobalo se totiž podle něj „horečnému zbrojení“, přičemž boj o svrchovanost v éteru probíhá často na úkor národních menšin. Jako příklad uvádí Němce v Alsasku, v Dánsku a v Polsku, ale i Maďary v Československu, kterým nové místní stanice se silným signálem brání v poslechu stanic v menšinovém jazyce, případně stanic zahraničních. Přitom neexistuje nástroj, který by byl tak vhodný pro šíření myšlenky světového míru jako rozhlas... avšak [...] každý velký vynález má dvojí možné využití: jako nástroj kultury a jako nástroj boje.²⁶

Dalším charakteristickým příkladem pro Seemannův vklad do debaty o menšinách v Československu je článek *Co říkají sudetoněmecké děti* z roku 1934. Šlo o odpověď na anketu mezi dětmi, které provedly francouzské noviny *Enquete* a pak český časopis *Světovzor* a v překladu vyšly i v *Prager Tagblattu*. Seemann se nyní obrátil na děti z německé menšiny u nás, aby zjistil jejich přání a obavy ve vztahu k budoucnosti. K dotazovaným patřily i děti z česko-německých rodin a děti, které chodily do českých škol. Na otázku: *Co si myslíš o Češích?* dostal následující odpovědi: *Heinz z Chomutova mi napsal: „Ty člověk pozná, teprve když mluví, jinak jsou přece jako my.“ I jeho kamarádka Lily, která pochází z čistě německé rodiny, k tomu říká: „Jsou úplně stejní jako my,*

Fritz Seemann se synem Richardem, 1934

Foto: archiv Richarda Seemanna

jenom mluví česky.“ Lisbet z Karlových Varů je rozená politička: „Myslím, že s nimi musíme držet pohromadě, protože Čechy jsou jeden celek a vlast je důležitější než nacionalismus.“²⁷

Seemann považoval za své poslání, aby se lidé z německy mluvících oblastí dostali do povědomí německojazyčné a německé čtenářské veřejnosti v Praze. V jednom textu o typických pražských „divadelních namyšlencích“ si v roce 1927 stěžuje na ješitnost německé pražské divadelní scény vůči umělcům ze Sudet, protože v Praze jsou příliš pohodlní na to, aby do tamějších divadel jezdili, nebo aby dokonce autory odtamtud uváděli: *Umělecké dění v provincii se přechází naprostým mlčením.*²⁸ V rozhlasových přednáškách stále znovu upozorňoval na německočeské skladatele jako Fidelio Finke, Viktor Ullmann a Hans Krása.²⁹

Na počátku třicátých let vypracoval Seemann vlastní formát „rozhlasových reportáží“. V náročných vytvářených hodinových vysíláních mj. z Liberce, Jablonce nad Nisou, Žatce a západočeského lázeňského trojúhelníku nechával promlouvat místní politiky, odborníky na turismus i umělce a hudebníky. Aby připravil publikum na nezvyklou formu živého natáčení rádiového vysílání, vysvětlil předem v jednom novinovém článku jeho průběh. Nutné je úplné ticho během natáčení, stejně jako disciplinovaný „potlesk na povel“. Jediná výjimka je po skončení vysílání, kdy už je mikrofon vypnutý. *Potom může publikum dokonce pískat nebo po nás házet shnilá jablka, i když si samozřejmě zbožně přejeme, aby se to nestalo.*³⁰ Anketa z roku 1930 dokládá, že Seemann dokázal lidi bavit. Posлуhači německého vysílání ho

25 TÝŽ: Ausstellung der Wunder. *Prager Tagblatt*, 24. 8. 1930, s. 17.

26 TÝŽ: Äther-Politik. *Pilsner Tagblatt*, 4. 8. 1929, s. 7.

27 TÝŽ: Sudetendeutsche Kinder sprechen. *Prager Tagblatt*, 25. 12. 1934, s. 11.

28 TÝŽ: Prager kritische Betrachtungen. *Pilsner Tagblatt*, 29. 10. 1927, s. 3.

29 Srov. mj. TÝŽ: *Deutschböhmisches Komponisten*. Viktor Ullmann (1898–1944) a Hans Krása (1899–1944) byli jako Židé pronásledováni a v roce 1944 zavražděni v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau.

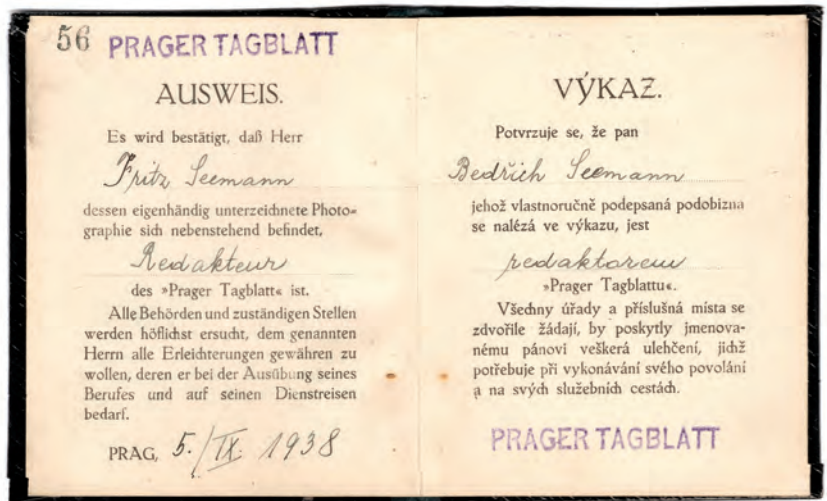
30 TÝŽ: Kleiner Knigge zur Marienbader Radioreportage. *Pilsner Tagblatt*, 26. 6. 1936, s. 2.

zvolili spolu s Egonem Tornem za nejoblíbenější hlasatele.³¹

Nastává těžká doba

Při pohledu na publikační činnost Fritze Seemanna z třicátých let docházíme k závěru, že se zaměřoval víc a víc na zábavné texty a příspěvky a také na reklamní zakázky z oblasti turistiky. Vedla ho k tomu nejspíše politická situace v sousední zemi a brzy také doma. Korespondence s Arthurem Beerem z let 1931 až 1939 svědčí o rostoucím znechucení Fritze Seemanna ze vzestupu národních socialistů v Německu i z úspěchu Henleinova hnutí v Československu. Nejprve jde o uvolněnou diskusi mezi kamarády z dětství. Beer, který strávil stejně jako Seemann dětství v Liberci, píše o svém novém začátku ve Velké Británii. Korespondence se točila nejen kolem oboustranných profesních radostí, ale hlavně kolem rodiny, protože oba byli mladí otcové. Seemann Beera nadšeně informoval například o jazykových pokrocích svého syna Richarda, který byl rodiči vychováván dvojjazyčně. Od roku 1933 získávají postupně na váze politická témata. Po parlamentních volbách v Československu v roce 1935, v nichž získala Sudetoněmecká strana nejvíce hlasů, požádal Beer svého přítele o „zajímavá čísla Tagblattu“, aby mohl lépe posoudit situaci. Seemannova odpověď zněla následovně: *Zajímavý Tagblatt v tomto smyslu není, protože musíme být velmi opatrní. Záležitost kolem Henleina bohužel nebyla přehnaná, protože Henleinova strana je v zemi vůbec nejsilnější. Ano, nastává těžká doba.*³²

Seemann však zpočátku nepropadal úplnému pesimismu, alespoň

Seemannův novinářský průkaz z roku 1938

Foto: archiv Richarda Seemanna

v dopisech, které psal Beerovi. Jako přesvědčený Čechoslovák dlouho vůbec neuvažoval o emigraci. Krátce před mnichovskou dohodou ale smutně napsal: *Sedíme tu v pasti na myši a nemůžeme ven.*³³ Jeho rodiče se tehdy chystali k útěku z Liberce do Prahy: *Musel jsem být velmi energický, abych je přinutil pochopit vážnost situace. Byli to šťastní lidé, kteří žili s hlavou v oblacích, a co se neslučovalo s jejich názory, si prostě nechtěli připustit.*³⁴ Budoucnost novin *Prager Tagblatt*, a tedy i Seemannův poslední příjem byly nejisté. S anexí Sudet přišel o svou zpravodajskou činnost pro ostatní noviny a ani od Československého rozhlasu už nyní nedostával žádné zakázky.³⁵

V září 1938 vstoupil Fritz Seemann do anglikánské církve, dne 21. prosince byl malý Richard pokřtěn, nicméně katolicky jako jeho matka. Seemannovi učinili tato rozhodnutí vědomě, aby chránili syna před pro-

následováním. Židovská víra Huga Seemanna předtím nehrála v rodině žádnou roli, Fritz nebyl praktikující věřící.

Na konci roku 1938 se obavy naplnily a *Prager Tagblatt* Fritze Seemanna propustil. Ale i po tomto zlomu plánoval budoucnost pro sebe i svoji rodinu nadále v Československu. Teprve po okupaci v březnu 1939 se již nenabízelo jiné východisko než emigrace. Útěk měl na dosah nejprve šestiletý syn Richard. Pro jeho přijetí do dětského domova humanitární organizace anglikánské církve, Barbican Mission, která přijímala Židy, však museli rodiče nejprve prokázat, že mají v Anglii práci.³⁶ Jak vzpomíná Richard Seemann, rodiče ho nakonec nechtěli poslat samotného. *Jsme bohužel rodina, která se má příliš ráda*, psal Fritz Seemann Beerovi 17. května 1939.

Další nadějí byl společný přítel. Dne 14. května poprosil Beer Seeman-

31 Anketu pořádal německý spolek lidového vzdělání Urania – viz *Pilsner Tagblatt*, 11. 3. 1930, s. 5.

32 *Archiv Novy Husbands-Beerové*, Dopis Fritze Seemanna Arthuru Beerovi z 13. 6. 1935.

33 Tamtéž, Dopis Fritze Seemanna Arthuru Beerovi z 22. 9. 1938.

34 Tamtéž.

35 Židovští redaktoři už nesměli od pozdního léta 1938 vystupovat v hudebních německých vysíláních. Srov. JIRGENS, Eckhard (ed.): *Der Deutsche Rundfunk der 1. Tschechoslowakischen Republik. Musiksendungen 1925-1938: Vorträge – Artikel – Autoren. Schriftenreihe des Sudetendeutschen Musikinstituts*, Bd. 13/1, s. XII.

36 *Archiv Novy Husbands-Beerové*, Dopis Fritze Seemanna Arthuru Beerovi z 30. 3. 1939.

na, aby kontaktoval Alfreda Spitze (1900–1942). Tento dědic továrny na pekařské stroje vyrůstal s Beerem a Seemannem v Liberci a chodili spolu do školy. Stejně jako Seemannovi rodiče uprchl kvůli svému židovskému původu na podzim 1938 do Prahy. Podle Beera měl Spitz již v květnu 1939 „permit“, tedy povolení k vycestování do Spojeného království, a sliboval si od něj především finanční podporu pro Seemanna, protože už *přece svoje peníze brzy nebude potřebovat*.³⁷ Naděje se však podle Seemannových náznaků nenaplnily, protože Spitzův podnik se stal obětí arizace nařízené protektorem von Neurathem.³⁸

Pokusy o získání povolení k pobytu ve Velké Británii podnikli Beer a Seemann i u organizace British Committee for Refugees from Czechoslovakia, která existovala od roku 1938 a měla v Praze pobočku. Od května 1939 se oba domlouvali o kontaktech, humanitárních organizacích, doporučeních tisku a o nutném povolení k pobytu částečně i po telefonu, který Seemannovým na začátku roku zavedli. Beer 17. června oznámil svému příteli dobrou zprávu: *Už jsi s rodinou na tom nejnáléhavějším seznamu, který je hotov pro Londýnskou Home Office z British Committee, a jakmile Home Office opět schválí několik nových víz, váš případ bude mezi nimi*.³⁹

Následně poprosil Seemann svého přítele mimo jiné o kontakty na anglický rozhlas, kterému chtěl nabídnout operetu *Das Scheidungssouper*. Počátkem srpna 1939 korespondence mezi Beerem a Seemannem ustává. Už předtím si Seemann několikrát

stěžoval na zadržování dopisů. Není jisté, zda oba zůstali v kontaktu po začátku druhé světové války. Poslední doklad o plánovaném odjezdu Fritze Seemanna do zahraničí je datován 4. června 1940. Jde o zápis na čekací listinu žadatelů o vízum na americkém generálním konzulátu. Stejně jako v několika dopisech Beerovi z roku 1939 přitom Seemann použil českou verzi svého jména, Bedřich.

Dopis z Anglie

Dne 12. prosince 1941 byl Fritz Seemann zatčen ve svém bytě. Jeho žena Marta uvedla v roce 1948 v žádosti o uznání svého muže za odbojáře, že důvodem jeho zatčení byl *Gestapem zachycený dopis z Anglie*.⁴⁰ K Seemannově „politické činnosti“, jež byla nutná pro přiznání statusu odbojáře, v žádosti stojí, že byl spolu s Alfredem Spitzem informátorem novinářů Arneho Laurina a Petra Smolky a poskytoval jim v letech 1939 až 1941 přes Barbican Mission informace o zbrojní produkci v Praze a v Brémách. Soudní řízení proti Seemannovi na Pankráci skončilo podle Marty Seemannové 18. dubna 1942 jeho odsouzením. Kontakty Laurina, někdejšího šéfredaktora novin *Prager Presse*, se Seemannem zatím nebyly prokázány.⁴¹ Žádost Marty Seemannové byla 17. prosince 1949 vyřízena kladně a její muž byl uznán jako „účastník národního osvobozenického boje“.

Fritz Seemann byl nejprve držen v pražské věznici na Pankráci, odkud byl 1. února 1942 transportován do Malé pevnosti v Terezíně. Dne

Seemannovy brýle zaslané po jeho smrti rodině z koncentračního tábora Flossenbürg

Foto: autorka

22. dubna 1942 se dostal do vězení zemského soudu v Hofu a o šest dní později, 28. dubna 1942, byl dopraven do koncentračního tábora Flossenbürg.⁴² Spolu s ním bylo registrováno dalších šest Čechů nebo německých Čechů, mezi nimi i jeho přítel Alfred Spitz. Na kartě Fritze Seemanna se seznamem osobních věcí při příjezdu do tábora jsou jako povolání uvedena „učitel hudby“ a překvapivě také „kuchař“ (vařil s radostí pro rodinu, a byla to tedy zřejmě strategie pro přežití). V tomto dokumentu silně krátkozraký Seemann stvrdil, že si smí ponechat své brýle. Oblečení a sňubní prsten musel odevzdat. Jeho

37 Tamtéž, Dopis Arthura Beera Fritzi Seemannovi z 15. 5. 1939.

38 Tamtéž, Dopis Fritze Seemanna Arthuru Beerovi z 25. 6. 1939.

39 Tamtéž, Dopis Arthura Beera Fritzi Seemannovi ze 17. 6. 1939.

40 *Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv* (VÚA - VHA), f. Osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. (255), Seemann Bedřich, nar. 17. 2. 1900, č. 11668/49.

41 Srov. TOPOR, Michal - ŘEHÁK, Daniel: *Arne Laurin (1889–1945). Portrét novináře*. Institut pro studium literatury, Praha 2019 a e-mail Michala Topora autorce tohoto textu. Doba od posledního dopisu Fritze Seemanna Arthuru Beerovi a jeho zatčení v prosinci 1941, resp. odsouzení v dubnu 1941 se zatím nedá žádnými zdroji dostatečně prokázat, a jediné informace k ní tak poskytuje již zmíněná žádost Marty Seemannové podle zákona č. 255/1946 Sb. z roku 1948.

42 The International Tracing Service (ITS) Bad Arolsen, Konzentrationslager Flossenbürg, Individuelle Häftlingsunterlagen, Bedrich Seemann, 10798472.

syn Richard vzpomíná, že otec psal z tábora mamince dopisy, které se však nedochovaly.

Další informace o Seemannově věznění v koncentračním táboře chybějí. Je však velmi pravděpodobné, že musel, stejně jako většina vězňů v té době, vykonávat nejtěžší práce v táborovém kamenolomu. Jako židovský vězeň byl jistě vystaven nejhrošímu zacházení. Necelé dva měsíce po svém příchodu, 14. června 1942, Fritz Seemann ve Flossenbürgu zemřel. V osvědčení místního lékaře SS je jako příčina smrti uvedena *slabost srdce při bronchopneumonii*, což byla diagnóza, která se u táborových vězňů často uváděla, aby zastřela skutečnost. I Alfred Spitz přežil v táboře jen několik týdnů. Dne 8. května 1942 byl zastřelen při pokusu o útěk.⁴³

Po smrti svého muže dostala Marta Seemannová úmrtní list vystavený obcí Flossenbürg. Kromě toho byla zaslána židovské obci v Praze urna s jeho ostatky – podle Richarda Seemanna tomu nepředcházely žádné snahy ze strany obce ani jeho matky. Správa koncentračního tábora Flossenbürg přitom posílala popel pozůstalým jen v ojedinělých případech.⁴⁴ Převoz urny židovského vězně do protektorátu je proto o to neobvyklejší.⁴⁵

Přes židovskou obec obdržela rodina také několik osobních věcí, které u sebe Fritz Seemann v táboře měl: snubní prsten, hodinky, brýle a pouzdro na cigarety.⁴⁶ Následně Marta Seemannová spolu s židovskou obcí pochovala svého muže na Novém židovském hřbitově v Praze na Žižko-

Přes židovskou obec obdržela rodina také několik osobních věcí, které u sebe Fritz Seemann v táboře měl: snubní prsten, hodinky, brýle a pouzdro na cigarety

vě.⁴⁷ Pohřeb do hrobu jeho prarodičů z matčiny strany byl možný, protože židovská obec povolila výjimku z inhumace předepsané židovskou tradicí. Richard Seemann, který se zúčastnil pohřbu svého otce jako devítiletý, vzpomíná, že urna byla uložena do dřevěné rakve a tímto způsobem pochována.⁴⁸

Po manželově smrti se Marta Seemannová plně věnovala svému synovi. Richard navštěvoval od září 1939 Arcibiskupské gymnázium na náměstí Míru v Praze, dokud nebylo po nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora zrušeno. Richard, ač pokřtěný, byl v očích okupantů považován za tzv. míšence. On i jeho matka byli několikrát předvoláni okupačními úřady a odesláni do „tábora pro míšence“ unikl jen díky konci války. Jeho prarodiče, Valerie a Hugo Seemannovi, zemřeli 19. října 1942 ve vyhlazovacím táboře Treblinka.⁴⁹

Richard Seemann se později vydal ve stopách svého otce. Stal se reportérem německojazyčného vysílání Československého rozhlasu. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy

do Československa v srpnu 1968, o níž sám informoval, byl propuštěn. Tzv. normalizaci prožil mimo jiné jako topič v nemocnici na Vinohradech a jako vedoucí železářství. Po sametové revoluci se do rozhlasu vrátil a v letech 1991–1992 se stal – k velké radosti své matky, která zemřela v roce 2000 ve věku 93 let – jeho ústředním ředitelem. V letech 1997–2008 byl členem Rady Českého rozhlasu, z toho pět let jako její předseda. Dodnes pracuje pro rozhlas i tisk a komentuje především politické dění v německojazyčných zemích.

pd

Annette Kraus (1982) je novinářka a historička. Dlouhodobě spolupracuje s památníkem Flossenbürg, s německým vysíláním Českého rozhlasu

Radio Praha a s německou stanicí Deutschlandfunk. Zabývá se mj. biografickými studiemi a dějinami 20. století. Spolu s kolegy vydala vzpomínky Carla Schradeho *11 let. Vzpomínky z německých koncentračních táborů (11 Jahre. Ein Bericht aus deutschen Konzentrationslagern*. Wallstein Verlag, Göttingen 2014). Je spolukurátorkou výstavy „*Dneska ctí tě za svatého, zítra budeš sviňák!*“ Československé osudy ve 20. století („*Heute ein Heiliger, morgen ein Schweinehund!*“ *Tschechoslowakische Schicksale im 20. Jahrhundert*) o bývalých vězňích KT Flossenbürg z Československa, která bude k vidění v letě 2021 v památníku Flossenbürg a od září 2021 na pražském Vítkově.

43 Tamtéž, Konzentrationslager Flossenbürg, Individuelle Häftlingsunterlagen Alfred Spitz, 01010803 0S, Lékařské osvědčení místního lékaře SS z 8. 5. 1942.

44 *Konzentrationslager Flossenbürg 1938–1945. Katalog zur ständigen Ausstellung*. KZ-Gedenkstätte Flossenbürg – Wallstein Verlag, Flossenbürg – Göttingen 2008, s. 123.

45 Srov. SACK, Birgit: „Převoz mrtvých do protektorátu nepřichází úvahu.“ Nakládání s tělesnými ostatky popravených v Drážďanech v letech 1940–1945. *Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 1, s. 27–35.

46 Rozhovor autorky s Richardem Seemannem, 10. 4. 2019 a SEEMANNOVÁ, Pavlína: *Bedřich Seemann, Život a dílo (1900–1942)*, s. 38.

47 *Archiv Richarda Seemanna*, Potvrzení Chevy kadiši Praha.

48 Rozhovor autorky s Richardem Seemannem, 10. 4. 2019. Po válce nechal Richard Seemann doplnit na hrob nejen jméno svého otce, ale i prarodičů.

49 SEEMANNOVÁ, Pavlína: *Bedřich Seemann, Život a dílo (1900–1942)*, s. 6.